



Nemət VEYSƏLLİ,
Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq
Akademiyası, redaktor

(əvvəli ötən saylarımızda)

Cəfər Cəfərov, Baş Zəyit kənd orta məktəbin direktoru: - Ələvsətə düz iki il pay-piyada ali məktəbə gedib-gəlməmişəm. Sonralar 23 il bir yerdə işləmişik. Bütün parametrlərinə görə respublika səviyyəsində olan müəllimdi. Peyğəmbər kimi adamdı. Heç kəsə "yox" sözünü deməzdi. Bir gün məni xəlvəti qırağa çəkdi. "Xahiş edirəm iki, üç günlüyə mənə icazə ver", - dedi. - "Cavid əsgərlikdən qaçıb, fəraridi, belə vəziyyətdə mən məktəbə gələ bilmərəm. Şagirdlərimin üzünə baxa bilmirəm. Elə bilirəm onların hamısı arxamca baxıb mənə rişxənd edirlər". Özünə qarşı, ona edilən haqsızlıqlara dözə bilmirdi, yaman xiffət çəkirdi.

... Əslində burada dağa-daşa düşməyin mənası yoxdur. Hadisələrin belə inkişafı - kasıbçılıq, valideyn övlad, həyat yoldaşı, dost-taniş yanında bəşəşəşi, xar olması insanı mənən əzir. Qırx illik jurnalistik fəaliyyətimlə bağlı öz müşahidələrimə əsaslanaraq demək istəyirəm ki, mən bu müddətdə Ələvsət müəllimə oxşar, belə təmiz əqidəli, vicdanlı müəllimə oxşar adamlara nadir hallarda rast gəlmişəm. Burada yaşadığımız cəmiyyətin, dövrün də rolu az deyil. İndiki zamanda mənəvi dəyərlərin maddiyyatla əvəz edilməsi, müəllimlə hər hansı bir dələduz arasında fərq qoyulmaması Ələvsət müəllim kimi insanları içindən yeyir, çürüdür. İlahi, görün bu ipək təbiətli insan, dörd uşağa atası oğlunun hərbi hissəni özbaşına tərk etməsi faktını necə qəzəb və sarsıntı ilə qarşılayıb?! Sözün həqiqi və geniş mənasında bu hadisədən sonra fərarə oğlunun iki gün evə buraxmaması, onu bir müəllim, ata kimi tənbeh etməsi bir yana, xəcalətindən çölə-bayıra da çıxmayıb. Bölgə müxbiri, hərbi jurnalist olduğum illərdə onlarla, yüzlərlə fakta rast gəlmişəm, daha doğrusu, yüksək pafosla vətəndən, torpaqdan, haqdan, ədalətdən danışan adamlar, xalq ara-

sında, saxta, süni hörməti olanlar əziz-xələf övladlarını hərbi qulluqdan yayındırmaqdan ötrü hansı oyunlardan çıxırdılar? Övladlarının doğum şəhadətnaməsini saxtalaşdırırdılar, ünvanlarını tez-tez dəyişdirirdilər, rüsvətə əl atırdılar, əyri-üyrü yollarla doğmalarını, hərbi çağırışçıları Rusiyaya, Türkiyəyə, Avropaya, Asiyaya göndərirdilər. Oğlanlarını dovşan, tülkü kimi harasa qaçırdırdılar. Sonralar, Allah onların cəzasını da verdi, 91, 92, 93-cü illərdə qaçıb Rusiyaya, Türkiyəyə gedənlərin bir qisminin meyiti vətənə gəlirdi.

Hər halda bütün bunlar həssas və kövrək söhbətlərdir. Mənim bu mülahizələrim kimlənsə üreyinə də toxuna bilər. Deyərlər ki, biz qeyri-adi neyləmişik, övladlarımızı güllə qabağına niyə göndərməliyik? Bu müharibədə namuslu və qeyrətli vətəndaşlar, vətənpərvərlik, torpaq sevgisi ilə yanaşı, çoxlu-çoxlu siyasi qəhbəlik, hakimiyyət ehtirası da vardı. Ayrı-ayrı siyasi dairələr, liderlik davası müharibənin gözüne o qədər dələduzluq, əlləm-qəlləmlik, saxtəliq qatıdır ki, biz də gözümüzün ağı-qarası övladımızı belə çirkin oyunlardan, kor-koranə qurbanlıqlardan uzaqlaşdırmışıq?

Mən Cəlilovlar ailəsi, Ələvsət müəllimin həyatı, amalı ilə yaxşı-yaxşı tanış olandan sonra qənaətə gəlmişəm ki, mahiyyətə dəbdəbədən, boğazdan yuxarı danışdıqlardan uzaq belə insanlar cəmiyyətin bel sütunlarıdır. Onu bir növ Xudu Məmmədov (Ağdam), Mehdi Mehdiqad (Cəbrayıl), Hüseyn Hüseynov (Füzuli), Namiq Babayev (Şuşa), Fazil Nəcəfov (Bakı), Mirhüseyn Kazımov (Cəlilabad), Kamal Rəhmanov (Lənkəran) kimi insanlarla müqayisə etmək olar.

Son günlər Ələvsət müəllim sarsılmış, ümidini hər yerdən üzümüş kimi saatlarla pəncərənin qabağında dayanıb papirosu papirosa calayırdı. Allah bilir, o, yorulmuş gözlərini uzaqlara - dərindən dərələrə, uca-uca dağlara zilləyəndə nələr haqda, kimlər haqda düşünürmü? O, ömrünə qəsd, özünü asmaq qərarına gələn ərəfədə, bu dəhşətli, amansız ana qədər müəllim həmkarlarından qaçırılmış. Hətta, gün-

lərin bir günü Cəfər müəllimə etiraf edib ki, kiçik oğlunu kəndindəki ət dükanına, ət almağa göndəribmiş. Qəssab biləndə ki, Ələvsət müəllimin azyaşlı oğlu ətə niyə alır, pulunu sonralar verəcək, qəssab iki, üç dəqiqə bundan qabaq verdiyi ətə Ələvsət müəllimin oğlunun əlindən tutub alır, "pulunuz olanda gələrsən", - deyir. Dünyanın və insanların vəfasızlığından o qədər də baş çıxarmayan uşaq qəssabın dediklərini kəlmə-kəlmə, sözbəsöz gəlib, onsuz da həyatdan, insanlıqdan inciməş atasına söyləyir. Oğlu Cavid 1994-cü il aprelin 21-də orduya yola salır, 1994-cü il aprelin 28-də isə özünü asır. Bax, belə-belə işlər... Bu da insanın axırı.

...Ayrı-ayrı yazılarımda bu fikri mən bir neçə dəfə səsləndirmişəm: İlya Erenburqun belə bir sözü var. Deyir ki, bizdə insana hörmətdən çox danışıqlar. Amma, əslində bizdə insana hörmət deyilən şey yoxdur. Cəlilovlar ailəsinin başlarına bu müsibət gələndən, dünyanın ən mələk, saf insanı - Ələvsət müəllim özünə qəsd edəndən sonra ilk növbədə Baş Zəyit camaatı, onun Şəkiddə, Bakıda olan dostları "ah", "uf" etdilər. Hamı bu itkidən, onun bir müəllim, insan kimi əvəzolunmazlığından danışırdılar. Zəhərə dönsün, o iki kiloqram ət, iki kiloqram ət, onun mahiyyəti nədir ki, o ət, nis-yədir deyər, Ələvsət müəllimin oğlunun əlindən almısınız. Bəlkə də Ələvsət müəllim oğlunun ət almaq üçün dükana göndərəndə o, "ölümlə olum", "hə" ilə "yox", həyatla əbədiyyət arasında vurnuxurmuş. Bu məqamda bəlkə də Ələvsət müəllimin bir kəlmə xoş sözə, xoş rəftara ehtiyacı olub. Ona bir bəhanə, irəliyə atılan addım lazım imiş ki, özünə qəsd eləməsin. Niyə bəzi adamlara elə gəlir ki, o, övladlarını - ilk növbədə, Beyləqanda, Haramı düzündə düşmənlə döyüşən Cavidə, qız övladı Tünzaləni, Elşad və Şahin haqda düşünməyib? Anası Əsmayı, həyat yoldaşı Zərnaz haqda fikirləşməyib? Həyatına, özünə qəsd etmək hər kişinin, insanın işi deyil. Özünə qəsd etmək insandan ürək, cəsarət tələb edir.

Ələvsət müəllimin həyatı haqda düşünəndə yadıma tarixən böyük şəxsiyyətlər, özünə qəsd edənlər düşür. Aleksandr Blok, Ernest Hemingvay, Hüseyn Kürdoğlu... Adlarını çəkdiyim bu şəxsiyyətlər həyatın eybəcərlikləri, bəziləri çıxılmaz vəziyyətə düşdükləri, bəziləri isə fiziki cəhətdən ağır və uzun xəstəliklərə dözə bilmədiklərinə görə canlarına qəsd ediblər. Ölüm vəsitələri də müxtəlif olub: odlu silahdan atəş açanlar, heç nə fikirləşmədən özlərini çoxmərtəbəli binanın eyvanından atanlar.

...Xalq arasında belə bir ifadə dolaşır: "filankəsin qanı batdı". Bu fikir tam şəkildə Ələvsətin faciəli ölümünə şamil edilməyə də hər halda bu ifadə ilə onun ölümü arasında müəyyən oxşarlıq, əlaqə axtarıb tapmaq mümkündür. Mən, Beyləqana, Cavidin döyüşdüyü hərbi hissəyə yollanmazdan qabaq, Bakıda yaşayan yaxın dostumun xahişi ilə Şəkiyə, Baş Zəyit kəndinə getmişdim. Cavidin, onun atasının başına gələnləri təfərrüatı ilə öyrəndim. Ələvsət müəllimi yaxşı tanıyanlarla, müəllim dostları ilə görüşdüm. Ələvsət müəllimin Bakıda yaşayan yaxın dostu əlavə olaraq mənə onu da xahiş etdi ki, döyüşlər getsə də, müstəsna hal kimi, görün Cavidə bir, iki günlük icazə ala bilərsinizmi, o, atasının ölümündən xəbəri yoxdur, qoy gəlib atasının qəbrini ziyarət etsin, bacı və kiçik qardaşları, qoca nənəsi, anası və əmiləri ilə görüşsün. Ələvsətin özünə qəsd etməsindən sonra ailə üzvləri dərin psixoloji sarsıntı keçiriblər. Bunları eləyə bilsən, Allaha da xoş gedər.

Çətinliklə olsa da 1994-cü ilin aprelin axırlarında Haramıya getdim. Cavidin döyüşdüyü hərbi hissəni, o təhlükəli mövqeləri tapdım. İşin, təbiətin təzadlarına bir bax: Haramı düzü gül-çiçək içindəydi. 93-cü ilin məhsul yığıcı ərəfəsində, bu yerlərə gedib-gəlmək qorxulu olduğuna görə, Haramıda qızğın döyüşlər başlayandan qabaq kənd adamları, müxtəlif təsərrüfatlar hazır, yetişməkdə olan məhsullarını - baş soğanlarını, kartoflarını, yemiş və qarpızlarını dərə bilməmişdilər. 94-cü ilin ya-

zı isə o qədər yağışlı, yağmurlu keçmişdi ki, torpağın altında ötən ildən yığılmamış qalan soğan, kartof təzədən cücərmişdi, ətraf göm-göydü. İntensiv şəkildə atılan top mərmiləri, qızmış avtomat qüllələri, onların qızmış gilzələri göy soğanlığın ətrafını qaraltmışdı, yandırmışdı.

Minaatan, qumbara və iri çaplı top atəşlərindən sonra başdan-başa göylük və çiçək içində olan Haramı düzü, onun göy və yaşıl sinəsi parça-parça idi. İri mərmilər, müxtəlif silahlardan qopan xırda qəlpələr torpağın köksünü qaraltmışdı. Torpaqda qara-qara çalalar, yarğanlar yaranmışdı. Min illərdi Qarabağ camaatını buğda, arpa, darı və noxudla, qarpız və yemişlə, xiyar və pomidorla bol-boluna təmin edən, bu gözəl mənərəyə, bərəkətli torpağa malik Haramı düzü - indi genişmiqyaslı qanlı döyüşlər meydanına, silahların səsləndiyi poliçona çevrilmişdi. Torpaq inildəyirdi, kəskin ağrıları kəsmirdi, elə hey qışqırırdı. Torpağın nə olduğunu, insan həyatında onun nə kimi rol oynadığını dərk edənlər bu mənərələrə baxdıqca sarsılırdı, boğulurdu.

Hərbi hissəyə nə üçün gəldiyimi, döyüşçü Cavidin ailəsinin başına gələnləri və onun atasının faciəli ölümünü komandirin şəxsi heyətlə iş üzrə müavini, gəncəli kapitan Zaur İsmayılova söylədim. Mənim qızğın döyüşlər gedən yerə belə namünasib vaxtda gəlməyim, onsuz da tez-tez yaralı, şəhid əsgər görəndə kapitanın qanını bir az da qaraltdı.

- Əlbəttə, Cavidə heç nə demək olmaz. Gedər evlərinə, orada ona hər şey məlum olar. Çox nizam-intizamlı əsgərdir, qranatandı. Çox da ürəkli, cəngavərdir, işə bir bax e...

Görünür, biz söhbət edən zaman Z.İsmayılov vaxt tapıb ön xəttə əmr göndəribmiş. Bir azdan ucaboy, sarışın əsgər yanımdaydı. Əynindəki qalın sırtqlı bir növ məbuslara verilən formaya oxşayırdı.

- Tanış ol, kapitan Nemət Veysəlli, "Azərbaycan ordusu" qəzetinin bölgə müxbiridi. Hissəmizdən, sənə necə döyüşməyindən material hazırlaya-
caq.

Üz-gözünü toz-torpaq basmış döyüşçü üzümə baxdı. Yəqin düşünürdü: "Niyə tək-cə mənəndən. Bəs o biriləri?".

O, mənə, mən də döyüşçüyə diqqətlə baxırdım. Mən öz ələmdə, yəqin ki, o da öz ələmindəydi. Nəhayət, o, biləndə ki, mən bu günlərdə Baş Zəyitdə, onların kəndlərində, ailələrində olmuşam sevindi, üzündə təbəssüm yarandı. Dedim ki, yaxın qonşum, atayın yaxın dostu mənəndən xahiş edib ki, sənə komandirlərdən bir-iki günlüyə Şəkiyə, evə getməyə icazə alım, bir az təəccübləndi? Tutulan kimi oldu. "Görəsən bu mümkündürmü?".

- Ala biləcəksiniz? - dedi.

Onun birbaşa tabe olduğu komandır, kapitan söhbətimizə müdaxilə etdi:

- Arxayın ol. Amma sən hər ehtimalla qarşı əyləş, evinizə bir məktub yaz, bu da sənə qələmin, kağızın. Veysəlli bir azdan Beyləqana gedəcək, xahiş edirik məktubunu poçtla yola salar.

Cavidin evlərinə məktub yazmağı çox da uzun çəkmədi. O, bir azdan, döyüşlərin qızğın getdiyi yerlərdən, tələm-tələsik yazılmış aşığadək məzmunlu məktubu mənə uzatdı.

Cavid yazırdı:

"Hörmətli məktub. Salam, mənim əzizlərim. Salamdan sonra demək istəyirəm ki, mən sağ və salamatam. Məndən nigaran olmayın. Siz özünüz də bilirsiniz ki, Allahın köməliyiylə müharibə qurtarır. Bir sözlə, mən bu məktubu qaynar nöqtələrdən yazıram. Buraya gələndən bütün döyüşlərdə iştirak etmişəm. Mənim yazdıqlarımı nə-nəyə mütləq çatdırın. Qoy, o, narahat olmasın. Mənim əvəzimə Şahini öpün. Ana, atama de ki, heç fikir eləməsin. Hər şey o, istədiyi kimi oldu (hələ ondan da yaxşı). Döyüşçü yoldaşlarımdan çoxu Beyləqan rayonunun uşaqlarıdır. Mən bu müddətdə dəfələrlə sizə məktub yazmışam. Bilmirəm çatıb, ya çatmayıb. Yadımdan çıxıb, həmin məktubun tarixini yazmamışam. Mən bu qədər. İmza, sizin Cavid. 25.05.1994".

Qeyd (red.). Ola bilsin ki, qabaqlar göndərdiyim məktub sizə gec çatıb. Bu Beyləqan uşaqlarımın günahıdır".

Məktubu Caviddən aldım və mən onu sonralar bir daha görmədim.

(ardı var)